

سازمان بورس و اوراق بهادار
Securities & Exchange Organization

مرکز پژوهش، توسعه و مطالعات اسلامی گروه بازارها و ابزارهای مالی

مسئولیت اجتماعی
شرکت ها: گزارشگری
الزامی یا داوطلبانه!

Corporate

Social

Responsibility

طاهره منزوی
میثم حامدی

سازمان بورس و اوراق بهادار
مرکز پژوهش، توسعه و مطالعات اسلامی
گروه بازارها و ابزارهای مالی

عنوان: مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها؛ گزارشگری الزامی یا داوطلبانه

نویسنده: طاهره منزوی - میثم حامدی

کد گزارش: ۱۴۰۰-۱۱-۲۰۲۲

تاریخ گزارش: بهمن ۱۴۰۰

این اثر در گروه بازارها و ابزارهای مالی مرکز پژوهش، توسعه و مطالعات اسلامی تهیه شده و مباحث و نظرات ارائه شده در آن صرفاً نظرات و بررسی‌های صورت گرفته توسط کارشناسان و پژوهشگران این گروه می‌باشد نه نظرات رسمی سازمان بورس و اوراق بهادار. هرگونه استفاده از این متن صرفاً با ذکر منبع بلامانع است.

مسئولیت اجتماعی شرکت ها: گزارشگری الزامی یا داوطلبانه؟

طاهره منزوی - میثم حامدی

چکیده

مسئولیت اجتماعی شرکتی یکی از مفاهیم اولیه و کلیدی در مطالعات روابط بین شرکت‌ها و جامعه است که اغلب به عنوان پایداری شرکتی¹ نیز شناخته می‌شود. در سال‌های اخیر، توجه به موضوع مسئولیت اجتماعی شرکتی بیشتر شده و بدین ترتیب از شرکت‌ها انتظار می‌رود در حین انجام تعهدات مالی و قانونی خود، استانداردها و عملکردهای اجتماعی و زیست محیطی را در نظر گرفته و به آنها پایبند باشند. با توجه به اینکه شرکت‌ها از منابع جامعه مانند نیروی انسانی، مواد خام و ... بهره می‌گیرند، در قبال جامعه نیز موظف به توجه به مسائل زیست محیطی و رفاه اجتماعی هستند. این موارد اگرچه به عملکرد غیرمالی شرکت مربوط می‌شود اما نتیجه نهایی چنین فعالیت‌هایی، بهبود عملکرد مالی و اقتصادی شرکت را به دنبال خواهد داشت. از سوی دیگر، برخی از سرمایه‌گذاران به عملکرد غیرمالی شرکت‌ها نیز توجه داشته و آن را به عنوان بخش جدایی‌ناپذیری از فرایند تصمیم‌گیری خود برای سرمایه‌گذاری در شرکت‌ها مدنظر قرار می‌دهند.

موضوع مسئولیت اجتماعی شرکت نه تنها در سطح نهادهای ناظر بازار سرمایه بلکه در سطح دولت‌ها نیز مورد توجه است. در غالب کشورهای جهان، موضوع مسئولیت اجتماعی شرکت و افشای اقدامات مربوطه، یک امر داوطلبانه محسوب می‌شود که به صورت خودانتظام، در اختیار هیئت مدیره شرکت قرار داده شده است و معمولاً شرکت‌ها از طریق هنجارهای رفتاری یا کاری، تلاش می‌کنند تا داوطلبانه، اقداماتی را انجام داده و افشا نمایند. در برخی از کشورها مانند استرالیا، مالزی و هند نیز انجام اقدامات مسئولیت اجتماعی شرکتی الزام شده و مقرراتی برای افشای آن در نظر گرفته شده است.

از سوی دیگر، به منظور رتبه‌بندی شرکت‌ها در خصوص عملکرد مسئولیت اجتماعی، رویکردهای مختلفی وجود دارد اما غالباً سه مؤلفه محیط زیستی، اجتماعی و حاکمیتی (ESG) به عنوان مؤلفه‌های ارزیابی مسئولیت اجتماعی شرکتی مورد استفاده قرار می‌گیرند. رتبه‌بندی ریسک ESG، میزان ریسک‌های مدیریت نشده ESG یک شرکت را بر اساس معیارهایی نشان می‌دهد. این معیارها طیف وسیعی از مسائل اعم از ملاحظات زیست‌محیطی تا شیوه‌های کار و امنیت داده‌ها و بطور کلی هر چیزی که ممکن است بر پایداری کسب‌وکار تأثیر گذارد را پوشش می‌دهند. یک رتبه ESG خوب به این معنی است که شرکت ریسک‌های محیطی، اجتماعی و حاکمیتی خود را نسبت به هم‌تایان خود به خوبی مدیریت کرده و بنابراین، عملکرد مالی آن در بلندمدت قابلیت اتکای بیشتری دارد.

در این گزارش، تلاش شده تا مفاهیم و مؤلفه‌های مسئولیت اجتماعی شرکتی تشریح گردیده و سپس وضعیت انجام اقدامات مسئولیت اجتماعی شرکتی و الزامات افشای آن‌ها در بازار سرمایه برخی کشورها مورد بررسی قرار گیرد. همچنین، سیستم رتبه‌بندی ریسک ESG جهت ارزیابی عملکرد مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها بررسی شده و در انتها اقدامات مختلفی که قابلیت الزام و اجرایی شدن در بازار سرمایه کشور دارند نیز پیشنهاد شده است.

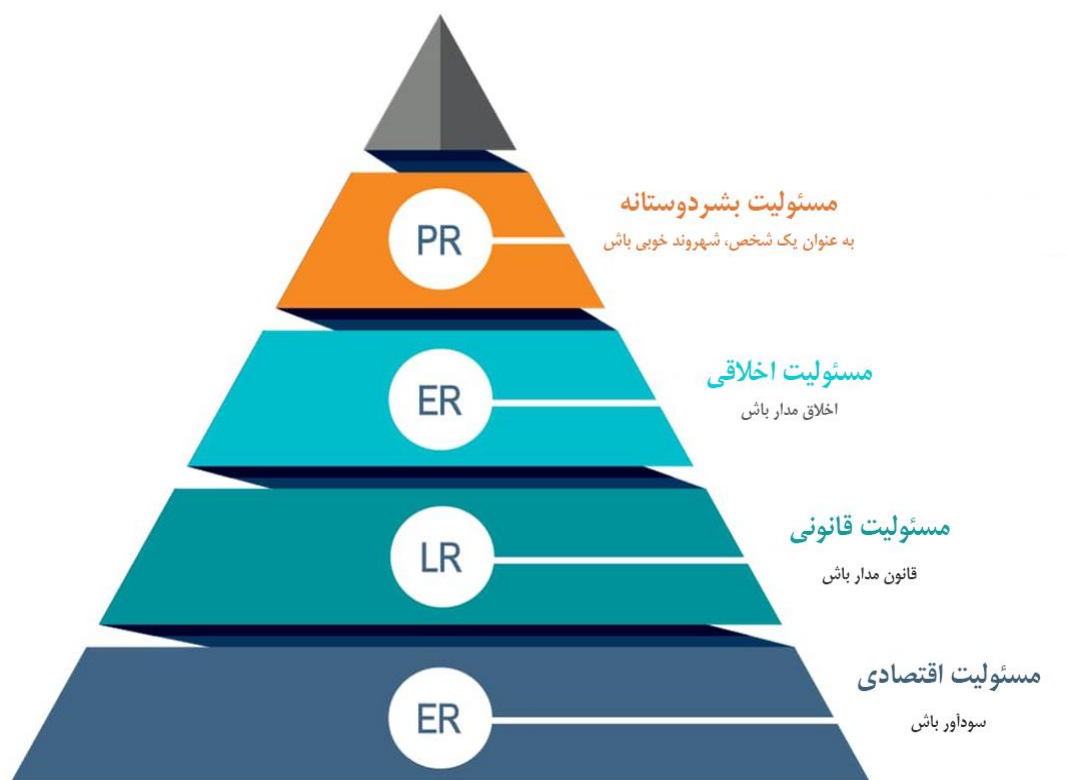
کلمات کلیدی: مسئولیت اجتماعی شرکتی، پایداری شرکتی، سیستم رتبه‌بندی ESG.

¹ Corporate sustainability

مقدمه

درخصوص ماهیت، نقش و چارچوب‌های عملیاتی مسئولیت اجتماعی شرکت‌های سهامی^۱ (CSR)، مطالب بسیاری به عنوان ادبیات موضوع در جهان تهیه و تدوین شده است. اما در سال‌های اخیر، توجه بیشتری به موضوع تنظیم این ماهیت و تدوین مقررات لازم برای آن، معطوف گردیده است. در کنار مزایا، تحمیل مقررات مربوط به CSR بر شرکت‌ها، در غیاب عدم ادراک مشترک و کافی درباره ماهیت تعهداتی که شرکت‌های سهامی ذیل مدل‌های مسئولیت اجتماعی دارند، چالش‌هایی نیز به همراه خواهد داشت.

ایده مسئولیت اجتماعی شرکت به عنوان یک شخص حقوقی، به دهه ۱۹۵۰ باز می‌گردد. اما این ماهیت از سال ۱۹۹۱ با معرفی «هرم مسئولیت اجتماعی شرکت» از سوی ارشی کارول^۲، محبوبیت یافت. سادگی و قابلیت تشریح CSR از طریق این هرم، آن را به یکی از تئوری‌های مورد پذیرش درخصوص شرکت‌های سهامی مبدل ساخت. هرم کارول و مؤلفه‌های آن در شکل ۱ نشان داده شده است:

شکل ۱- هرم کارول و مؤلفه‌های مسئولیت اجتماعی شرکت سهامی

¹ Corporate Social Responsibility

² Archie Carroll

در پایین‌ترین سطح از هرم مسئولیت اجتماعی شرکت، اولین وظیفه شرکت یعنی سودآور بودن^۱ ذکر شده است. بدون سود، شرکت قبل از آن‌که فعالیت‌های خود در عرصه CSR را آغاز کند، توانایی ادامه حیات ندارد. توانایی ادامه حیات است که موجب می‌شود شرکت بتواند منافع پایدار نصیب اجتماع کند. علاوه بر این، سودآوری شرکت بدین معنی است که کالاها و خدمات مورد نیاز مشتریان با قیمت‌هایی معقول، تولید می‌گردد.

سطح دوم هرم، تعهد شرکت بر تبعیت از قانون^۲ است. این سطح، مهم‌ترین سطح در میان چهار سطح هرم مذکور محسوب می‌شود چرا که نشان دهنده این است که شرکت کسب‌وکار خود را چگونه در بازار اجرایی می‌کند. قوانین کار، قوانین مربوط به رقابت، مقررات مالیاتی، مقررات مربوط به سلامت و بهداشت کارکنان، قوانین بازار سرمایه و سایر قوانین و مقررات، از مثال‌هایی هستند که شرکت ملزم به تبعیت از آن‌هاست.

لایه اخلاق‌مداری^۳ هرم، به عنوان انجام کارهای درست، منصف بودن در هر شرایطی و اجتناب از زیان رساندن به جامعه توصیف شده است. شرکت نه تنها باید قانون‌مدار باشد، بلکه باید کسب‌وکار خود را به شیوه‌ای اخلاقی انجام دهد. برخلاف دو سطح قبلی، این سطح، لایه‌ای نیست که شرکت الزامی بر انجام آن داشته باشد. اما علی‌رغم الزامی نبودن، رعایت آن نه تنها به ذینفعان شرکت اخلاق‌مدار بودن و منصف بودن شرکت را نشان می‌دهد، بلکه باعث می‌شود خریداران کالا نیز با طیب خاطر بیشتری کالاها و خدمات شرکت را خریداری نمایند. دوستدار محیط زیست بودن و برخورد مناسب و منصفانه با کارکنان و تأمین‌کنندگان شرکت، از جمله مثال‌های قابل ذکر در این سطح محسوب می‌شوند.

در سطح آخر نیز، مسئولیت بشردوستانه^۴ قرار گرفته است. سال‌هاست که شرکت‌ها درخصوص میزان مصرف مواد کربنی، نقش آن‌ها در آلودگی محیط زیست، استفاده از منابع طبیعی و سایر موارد، مورد انتقاد هستند. این سطح از هرم بر این موضوع تأکید دارد که شرکت‌ها نباید از جامعه خود فاصله بگیرند و باید برای ادامه حیات، به هنجارهای جامعه بازگردند. بسیاری از سرمایه‌گذاران یا مشتریان، تمایل دارند با شرکتی در تعامل باشند که به موضوعات بشردوستانه نیز توجه دارد.

غالباً مسئولیت اجتماعی شرکتی، در کنار عناوینی نظیر پایداری^۵ و محیط زیست، اجتماعی و حاکمیتی (ESG) قرار داده می‌شود. در ایالات متحده، کمیسیون بورس و اوراق بهادار، مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده مسئولیت اجتماعی شرکتی را به صورت زیر در نظر گرفته است:

- **مؤلفه محیطی:** این مؤلفه بر تأثیر یک شرکت بر محیط زیست مانند مصرف انرژی یا آلودگی‌های ایجاد شده توسط آن تمرکز دارد. همچنین ممکن است بر ریسک‌ها و فرصت‌های مرتبط با تأثیر تغییرات آب و هوایی بر شرکت، کسب‌وکار یا صنعت مربوطه نیز متمرکز باشد.
- **مؤلفه اجتماعی:** این مؤلفه بر روابط شرکت با مردم و جامعه تمرکز دارد؛ به عنوان مثال، موضوعاتی که بر حقوق بشر، مسائل اعتقادی، سلامت و ایمنی کارکنان، مشتریان و مصرف‌کنندگان در سطح محلی و/یا جهانی تأثیر می‌گذارد. همچنین

¹ Economic Responsibility (ER)

² Legal Responsibility (LR)

³ Ethical Responsibility (ER)

⁴ Philanthropy responsibility (PR)

⁵ Sustainability

مواردی مانند اینکه آیا شرکت در جهت بهبود وضعیت جامعه خود سرمایه‌گذاری می‌کند یا خیر و اینکه چنین مسائلی چگونه توسط شرکت‌های دیگر در زنجیره تأمین شرکت مورد توجه قرار می‌گیرد نیز از جمله موارد ذیل این مؤلفه هستند.

• **مؤلفه حاکمیتی:** این مؤلفه بر روی موضوعاتی مانند نحوه اداره شرکت از جمله شفافیت و گزارشگری، اخلاقیات، انطباق با قوانین و مقررات، حقوق سهامداران و ترکیب و نقش هیئت مدیره تمرکز دارد.

مفهوم مسئولیت اجتماعی شرکتی در راستای اعمال حاکمیت شرکتی و با هدف در نظر گرفتن رفاه جامعه و مسائل زیست محیطی، به عنوان یکی از وظایف مهم شرکت‌ها نسبت به جامعه تلقی شده که در طی سال‌های اخیر مورد توجه قرار گرفته است. با توجه به اینکه شرکت‌ها از منابع جامعه مانند نیروی انسانی، مواد خام و ... بهره می‌گیرند، در قبال جامعه نیز موظف به توجه به محیط زیست و رفاه اجتماعی هستند. از سوی دیگر، برخی از سرمایه‌گذاران به عملکرد غیرمالی شرکت‌ها توجه داشته و آن را به عنوان بخش جدایی‌ناپذیری از فرایند تصمیم‌گیری خود برای سرمایه‌گذاری در شرکت‌ها مدنظر قرار می‌دهند.

بدین ترتیب، در برخی کشورها، شرکت‌ها موظفند فعالیت‌های خود در راستای مسئولیت اجتماعی شرکتی مانند مقررات مربوط به مبارزه با تغییرات آب و هوایی، ارائه مراقبت‌های بهداشتی بهتر به جامعه، کمک به آموزش، حمل و نقل و ... را به صورت سالیانه به نهادهای نظارتی و همچنین در وبسایت خود افشا نمایند. اقدامات و قانونگذاری‌های مرتبط با موضوع مسئولیت اجتماعی شرکتی تنها به نهادهای ناظر بازار سرمایه محدود نبوده و در سطح دولت‌ها و وزارتخانه‌های مرتبط با محیط زیست نیز انجام گرفته است. به عنوان مثال، وزارت حفاظت از محیط زیست چین با همکاری نهاد ناظر بازار سرمایه چین^۱ سیاستی تحت عنوان «اوراق بهادار سبز»^۲ تدوین نموده‌اند که طبق آن شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار باید اطلاعات بیشتری در مورد سوابق زیست محیطی خود افشا کنند. این سیاست در سال ۲۰۰۸ با «عرضه اولیه سبز» تقویت شد که شرکت‌های حوزه صنایع انرژی را ملزم می‌کرد قبل از عرضه اولیه یا برای دریافت بودجه مجدد از بانک‌ها، توسط وزارت حفاظت از محیط زیست ارزیابی زیست‌محیطی شوند.

به منظور تنظیم و مقررات‌گذاری در موضوع مسئولیت اجتماعی شرکت‌های سهامی، صرفاً دو مسئولیت قانونی و اخلاقی را مطرح نموده‌اند و اذعان کرده‌اند که مسئولیت سودآوری یک مسئولیت ذاتی شرکت است و مسئولیت بشردوستانه، به دلیل ابهام در ماهیت، این مفهوم را از امکان مقررات‌گذاری خارج می‌سازد. در کنار تبیین این دو مسئولیت اصلی، کارشناسان این حوزه، مفهوم پاسخگو بودن^۳ شرکت را در کنار مسئولیت اجتماعی قرار داده‌اند و آن را یک مسئولیت الزامی و تعهدآور برشمرده‌اند. لذا این کارشناسان رویه‌ای که در برخی از کشورها مبنی بر داوطلبانه بودن اقدامات مربوط به مسئولیت اجتماعی شرکت‌های سهامی را مورد انتقاد قرار داده و این مسئولیت را یک مسئولیت تعهدآور و الزامی برای شرکت فرض کرده‌اند که از همین الزامی بودن، مقررات‌پذیر بودن و لزوم بر مقررات‌گذاری این مفهوم نیز استنتاج شده است.

تنظیم مسئولیت اجتماعی شرکت در کشورهای مختلف

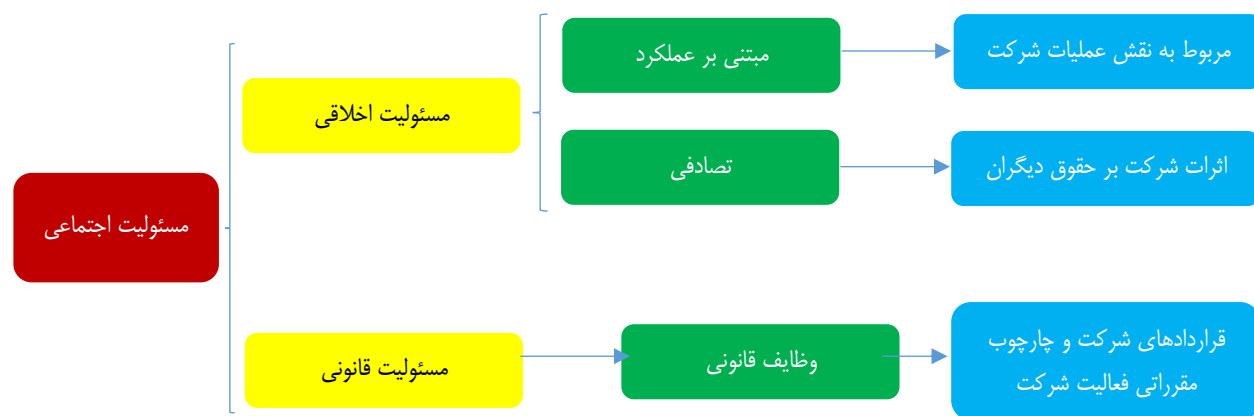
در غالب کشورهای جهان، موضوع مسئولیت اجتماعی شرکتی و انجام اقدامات در این مسیر، یک امر داوطلبانه محسوب می‌شود که به صورت خودانتظام، در اختیار هیئت مدیره شرکت قرار داده شده است و معمولاً شرکت‌ها از طریق هنجارهای رفتاری یا کاری، تلاش

¹ China Securities Regulatory Commission

² Green Securities

³ Accountability

می‌کنند تا داوطلبانه، اقداماتی انجام دهند. در این بین، برخی از کارشناسان معتقدند که مدیران شرکت، نمایندگان ذینفعان (شامل سهامداران و...) در شرکت بوده و باید خواست ذینفعان را در شرکت اجرایی نمایند. علاوه بر این، تا زمانی که الزام مقرراتی برای تعهدات اجتماعی وجود نداشته باشد، این ماهیت صرفاً در حد یک علاقه راهبردی باقی خواهد ماند نه الزامی مقرراتی که شرکت باید بدان پایبند باشد. به طور کلی، چارچوب مسئولیت اجتماعی شرکتی در شکل ۲ نشان داده شده است.

شکل ۲- چارچوب کلی مسئولیت اجتماعی شرکت

علیرغم داوطلبانه بودن انجام اقدامات در خصوص مسئولیت اجتماعی در برخی از کشورها، کشورهایی نیز وجود دارند که در بازار سرمایه، نسبت به تبیین مقررات افشای اطلاعات در این حوزه، اقدام نموده‌اند. نتایج حاصل از بررسی مقررات مسئولیت اجتماعی شرکتی در این کشورها، در جدول ۱ آورده شده است.

جدول ۱- نتایج حاصل از بررسی مقررات مسئولیت اجتماعی شرکتی در برخی کشورها

کشور	قوانین بالادستی یا نهادهای حاکمیتی	مقررات حاکم بر بازار سرمایه/بورسها
استرالیا	۱۹۹۸: قانون تجارت استرالیا، گزارشگری زیست‌محیطی برای شرکت‌هایی که فعالیت‌های آن‌ها مشمول مقررات محیط زیست است را تعریف نمود. در این سال هیچگونه حسابرسی از سوی اشخاص ثالث یا جریمه خاصی برای نقض این قانون در نظر گرفته نشد.	۲۰۰۴: کمیسیون بورس و اوراق بهادار استرالیا الزامی تعیین نمود که به موجب آن در خصوص تمام ابزارهای مالی که به قصد سرمایه‌گذاری منتشر می‌شوند، میزان رعایت استانداردهای کاری یا ملاحظات زیست‌محیطی، اجتماعی یا اخلاقی افشا شود.
	۲۰۰۱: در اصلاح قانون تجارت، شرکت‌های ثبت شده ملزم به افشای موارد نقض قوانین زیست‌محیطی در گزارش‌های سالیانه خود شدند.	۲۰۰۷: بر اساس مقررات پذیرش در بورس اوراق بهادار استرالیا ^۲ (ASX)، شرکت‌ها ملزمند تا در گزارش سالانه خود و در قسمت مربوط به حاکمیت شرکتی، میزان تبعیت خود از استانداردهای شورای حاکمیت شرکتی ASX را اعلام و تشریح نمایند.
	۲۰۱۰: الزامات جدید افشای اخلاقی در قالب قانون اصلاح خدمات مالی ^۱ (FSRA) مصوب شد. ناشران ابزارهای مالی موظفند تا میزان تبعیت از استانداردهای کار یا ملاحظات مربوط به مسائل زیست‌محیطی، اجتماعی یا اخلاقی در انتخاب، حفظ یا تحقق سرمایه‌گذاری‌های خود را افشا کنند. آن‌ها ملزم به ارائه دو بیانیه افشای جداگانه درخصوص ابزار مالی هستند (در مقام مقایسه، امیدنامه یا اطلاعیه عرضه ورقه بهادار	۲۰۱۰: شرکت‌های ثبت‌شده در بورس اوراق بهادار استرالیا ملزم به افشای این موضوع شدند که آیا هنجارهای کاری مرتبط با ریسک‌ها و کنترل‌های زیست‌محیطی را تدوین نموده‌اند یا خیر.

^۱ Financial Services Reform Act

^۲ Australian Securities Exchange

کشور	قوانین بالادستی یا نهادهای حاکمیتی	مقررات حاکم بر بازار سرمایه/بورسها
	محسوب می‌شوند): اولی در مورد ملاحظات مربوط به استانداردهای کاری (نیروی کار) و دومی در مورد سنج‌های زیست‌محیطی، اجتماعی و اخلاقی. همچنین، به ناشران فرصتی ۲ ساله داده شد (تا سال ۲۰۱۲) تا از الزامات افشای اطلاعات پیروی کنند.	۲۰۱۴: بورس اوراق بهادار استرالیا الزامات افشای غیرمالی خود را به‌روزرسانی نموده و از شرکت‌ها می‌خواهد ریسک‌های مرتبط با موضوعات اجتماعی و زیست محیطی را افشا و نحوه برنامه‌ریزی خود برای کاهش و مدیریت این ریسک‌ها را اعلام نمایند.
مالزی	۲۰۰۷: مطابق با قانون مالزی همه شرکت‌های ثبت‌شده ملزم به افشای اطلاعات مسئولیت اجتماعی شرکت در گزارش‌های سالانه خود شدند. ۲۰۱۴: کمیسیون اوراق بهادار مالزی (SC) برای تسهیل تأمین مالی طرح‌های سرمایه‌گذاری پایدار و دارای مسئولیت اجتماعی، چارچوب سرمایه‌گذاری پایدار و مسئولانه صکوک ^۱ (SRI) را راه‌اندازی کرد.	۲۰۰۷: بورس مالزی چارچوبی برای گزارشگری مسئولیت اجتماعی شرکتی و اقداماتی برای شرکت‌های ثبت‌شده تدوین و منتشر نمود. بورس مالزی همچنین، در راستای پیاده‌سازی سیاست‌های دولت مبنی بر الزام افشای اطلاعات مسئولیت اجتماعی شرکت در گزارش‌های سالانه، الزامات پذیرش خود را به‌روز نمود. ۲۰۱۰: بورس مالزی برنامه پایداری کسب و کار ^۲ خود را تدوین نمود تا شرکت‌های ثبت شده در بورس مالزی را به در نظر گرفتن مسئولیت اجتماعی در راهبردهای کسب و کاری خود تشویق کند. این برنامه شامل انتشار راهنمای مسئولیت اجتماعی برای مدیران شرکت‌ها و ایجاد یک پورتال دانشی در این خصوص در وب سایت بورس مالزی بوده است.
عربستان	۲۰۰۸: با تأمین مالی دولت و حمایت نهاد ناظر بر سرمایه‌گذاری‌های عمومی (SAGIA) عربستان، شاخص رقابت مسئولانه عربستان (SARCI) به‌منظور بهبود رقابت در کشور و در سطح شرکت‌ها، ایجاد شد. به طور سالانه، راهبرد، مدیریت، فرایندهای تعامل و سامانه‌های عملکردی شرکت مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. این شاخص با استفاده از ارزیابی‌های محرمانه سالانه شرکت‌های برتر عربستان ایجاد شده است. گزارشی که در این زمینه منتشر می‌شود نحوه و میزان حمایت شرکت‌ها از کسب و کار مسئولانه و پیشبرد بهره‌وری از طریق انجام اقدامات مسئولانه در حوزه خدمات و محصولات، ارتباطات با ذینفعان و برندسازی را نشان می‌دهد.	
پاکستان	کمیسیون بورس و اوراق بهادار پاکستان ^۳ (SECP) دستورالعمل‌های داوطلبانه مسئولیت اجتماعی شرکتی را تهیه و تصویب نموده است. این دستورالعمل‌ها از همسویی راهبردهای کسب و کاری شرکت با مسئولیت اجتماعی شرکتی پشتیبانی می‌کند. این دستورالعمل‌ها، هیئت مدیره شرکت‌های ثبت شده در بورس پاکستان را تشویق می‌کند تا سیاست مسئولیت اجتماعی شرکتی را برای شرکت خود تنظیم نموده و کنترل آن را در دست بگیرند.	
هند	۱۹۹۸: قانون حفاظت از محیط زیست اظهار می‌دارد که هر سازمانی موظف است گزارش حسابرسی محیط زیست را به صورت سالانه، درخصوص میزان مصرف آب و مواد خام مصرفی، را برای شورای کنترل آلودگی کشور (SPCB) ارائه نماید. ۲۰۰۹: وزارت امور شرکتی هند، با هدف تشویق شرکت‌ها به گزارش‌گری مسئولیت اجتماعی، راهنمایی برای افشای داوطلبانه اقدامات شرکت‌ها درخصوص مسئولیت	۲۰۱۱: SECP شرکت‌های پذیرفته شده را ملزم نمود تا اقدامات خود در رابطه با ESG را مبتنی بر اصول کلیدی مربوط به راهنمای افشای اطلاعات داوطلبانه اقدامات مرتبط با مسئولیت‌های اجتماعی، زیست محیطی، و اقتصادی شرکت که از سوی وزارت امور شرکتی تبیین شده است رابه‌عنوان بخشی از گزارش سالانه

¹ Sustainable and Responsible Investment

² Business Sustainability Program

³ Securities and Exchange Commission of Pakistan

کشور	قوانین بالادستی یا نهادهای حاکمیتی	مقررات حاکم بر بازار سرمایه/بورسها
	اجتماعی تهیه نمود. برخی از موارد مهم این دستورالعمل‌ها عبارتند از: اتخاذ سیاست‌های زیست محیطی پایدار؛ انجام فعالیت‌هایی برای توسعه اقتصادی و اجتماعی جوامع و مناطق جغرافیایی؛ انتشار اطلاعات در مورد خط مشی، فعالیت‌ها و پیشرفت مسئولیت اجتماعی شرکتی. اطلاعات مربوط به مسئولیت اجتماعی شرکت باید از طریق وبسایت، گزارش‌های سالانه و سایر رسانه‌های ارتباطی برای همه ذینفعان و عموم مردم منتشر شود. ۲۰۱۳: پارلمان هند اصلاحیه قانون شرکت‌ها را تصویب نمود که بخش ۱۳۵ این قانون به مباحث مسئولیت اجتماعی شرکتی می‌پردازد. بر اساس این قانون، هر شرکتی که دارای ارزش خالص پانصد کروڑ روپیه یا بیشتر باشد، یا گردش مالی هزار کروڑ روپیه یا بیشتر یا سود خالص پنج کروڑ روپیه یا بیشتر در طول هر سال مالی داشته باشد، باید کمیته مسئولیت اجتماعی شرکتی هیئت مدیره، متشکل از سه نفر یا بیشتر را ایجاد نماید که از این میان حداقل یکی از آن‌ها باید مستقل باشد. وظایف این کمیته به شرح زیر است: • تدوین خط‌مشی مسئولیت اجتماعی شرکت و توصیه فعالیت‌های مربوطه که باید توسط شرکت انجام شود به هیئت مدیره؛ • اعلام مقدار هزینه لازم برای فعالیت‌های فوق‌الذکر؛ • نظارت دوره‌ای بر سیاست‌های مسئولیت اجتماعی شرکت. مطابق با این قانون، وظایف هیئت مدیره شرکت در راستای مسئولیت اجتماعی عبارتست از: • تصویب خط‌مشی مسئولیت اجتماعی شرکت با در نظر گرفتن توصیه‌های کمیته مسئولیت اجتماعی شرکت و افشای مفاد آن در گزارشات و همچنین در وب سایت شرکت به ترتیب مشخص شده توسط نهادهای نظارتی؛ • ایجاد اطمینان از انجام فعالیت‌های شرکت مطابق با خط‌مشی مسئولیت اجتماعی شرکت؛ • حصول اطمینان از هزینه حداقل دو درصد از میانگین سود خالص شرکت در سه سال مالی اخیر در راستای خط‌مشی مسئولیت اجتماعی شرکت، در هر سال مالی. شرکت برای هزینه کردن مبلغی که برای فعالیت‌های مسئولیت اجتماعی در نظر گرفته، باید به منطقه محلی و مناطق اطراف محل فعالیت خود اولویت دهد. همچنین، در صورت عدم هزینه مبلغ مشخص شده در راستای فعالیت‌های مسئولیت اجتماعی، هیئت مدیره باید دلایل عدم مصرف آن را مشخص و گزارش نماید. ۲۰۱۴: نهاد ناظر بر بازار سرمایه (SEBI)، شفافیت بیشتری بر رأی دهی در مجامع اعمال نمود و حضور حداقل یک خانم در هیئت مدیره شرکت را الزامی کرد.	خود، افشا نمایند. این الزام برای ۱۰۰ شرکت ثبت شده در BSE و NSE که دارای بیشترین ارزش بازاری هستند الزامی شد. در سال ۲۰۱۵، تعداد شرکت‌های ملزم شده به افشای گزارش مسئولیت کسب و کار به ۵۰۰ شرکت دارای بیشترین ارزش بازاری و در سال ۲۰۱۹ به ۱۰۰۰ شرکت افزایش یافت. ۲۰۱۵: بورس بمبئی اعلام کرد قصد تأسیس بورس مسئولیت اجتماعی را دارد. براساس قانون تجارت مصوب سال ۲۰۱۳، نهادهای مردمی (NGOs) می‌توانند در این بورس ثبت شوند.

امتیازدهی به ریسک ESG

موضوعات مربوط به محیط‌زیست، اجتماعی و حاکمیت شرکتی (ESG) جزو اولویت‌های مورد توجه سرمایه‌گذاران بین‌المللی قرار گرفته است. سرمایه‌گذاران از خود سؤال می‌کنند که آیا شرکت تعهدات خود در قبال محیط زیست را رعایت می‌کند؟ آیا موضوعات مربوط به

حاکمیت شرکتی، ریسک حقوقی یا وجاهت برای شرکت بوجود خواهد آورد؟ گزارشات مربوط به ESG و رتبه‌بندی آن، به این سؤالات پاسخ داده و اغلب با امتیازدهی عددی یا روش‌های دیگر امتیازدهی همراه است.

امتیازدهی یا رتبه‌بندی ریسک ESG، میزانی که ارزش اقتصادی شرکت، در معرض ریسک‌های ناشی از عوامل ESG قرار دارد را اندازه‌گیری می‌کند. به‌طور دقیق‌تر، این امتیازدهی، بزرگی ریسک‌های مدیریت نشده ESG یک شرکت را بر اساس معیارهایی نشان می‌دهد. این معیارها طیف وسیعی از مسائل اعم از ملاحظات زیست‌محیطی گرفته تا شیوه‌های کار و امنیت داده‌ها و بطور کلی هر چیزی که ممکن است بر پایداری کسب‌وکار تأثیر گذارد را پوشش می‌دهند. یک رتبه ESG خوب به این معنی است که شرکت ریسک‌های محیطی، اجتماعی و حاکمیتی خود را نسبت به هم‌تایان خود به خوبی مدیریت کرده و بنابراین، عملکرد مالی آن در بلندمدت قابلیت اتکای بیشتری دارد. دارا بودن رتبه بالای ESG نه تنها از دید سرمایه‌گذاران بلکه از دید سایر ذینفعان کسب‌وکاری نیز حائز اهمیت است. سرمایه‌گذاران جهانی در اخذ تصمیمات مالی با اهمیت خود، به ESG به عنوان عاملی که بر عملکرد بلندمدت سرمایه‌گذاری‌هایشان تأثیر می‌گذارد توجه نموده و به رتبه‌بندی‌های ESG تکیه می‌کنند. مطالعات نشان می‌دهد که سهام با رتبه ESG بالاتر، کمتر در معرض نوسانات بازار هستند؛ بنابراین دانستن این موضوع که یک شرکت تا چه اندازه توانسته مسائل ESG خود را مدیریت کند، نقش مهمی در اتخاذ تصمیمات سرمایه‌گذاری آگاهانه بازی می‌کند.

سیستم رتبه‌بندی ESG از یک امتیاز کمی و یک دسته‌بندی ریسک تشکیل شده که ارزیابی ریسک شرکت‌ها را بر اساس یک سیستم دسته‌بندی ریسک پنج سطحی به شرح جدول ۲ انجام می‌دهد.

جدول ۲- دسته‌بندی ریسک ESG

درجه‌بندی ریسک در سیستم رتبه‌بندی ESG				
ریسک ناچیز	ریسک کم	ریسک متوسط	ریسک زیاد	ریسک شدید
۰-۱۰	۱۰-۲۰	۲۰-۳۰	۳۰-۴۰	بیشتر از ۴۰

بر اساس امتیازات کمی، شرکت‌ها در یکی از پنج دسته ریسک (ناچیز، کم، متوسط، زیاد، شدید) گروه‌بندی می‌شوند. هر چقدر امتیاز کمی شرکت کمتر باشد به این معناست که ریسک ESG مدیریت نشده شرکت مذکور کمتر است و بنابراین در سیستم رتبه‌بندی در سطوح ریسک پایین‌تر و قابل اغماض قرار می‌گیرد. سیستم رتبه‌بندی ESG به سه دسته مختلف بشرح زیر تقسیم می‌شود:

- **رتبه‌بندی ESG بر اساس داده‌های بنیادین:** ارزیابی‌ها و امتیازات کسب شده در این سیستم، برای هر بخش و صنعت یکسان بوده و بنابراین، بین تمام شرکت‌ها قابل مقایسه است. بدین معنا که مثلاً یک بانک را می‌توان مستقیماً با یک شرکت نفتی یا هر نوع شرکت دیگری مقایسه کرد.
- **رتبه‌بندی ESG بر اساس داده‌های جامع:** ارزیابی‌هایی را ارائه می‌دهد که بسته به بخش و صنعت متفاوت است. ارزیابی بر اساس داده‌ها و اطلاعاتی که شرکت در دسترس عموم قرار می‌دهد، انجام شده و امتیازها بر اساس محیط اقتصادی که شرکت در آن فعالیت می‌کند تنظیم می‌شوند.

- **رتبه‌بندی ESG بر اساس داده‌های تخصصی:** امکان ارزیابی بلوغ یک منطقه خاص، مثلاً بلوغ محیطی را فراهم می‌کند. چنین امتیازاتی معمولاً برای سرمایه‌گذارانی که حوزه خاصی از بلوغ شرکت را بررسی می‌کنند، اهمیت زیادی دارند. همچنین، این رتبه‌بندی‌ها چارچوبی برای گزارش‌دهی و افشای اطلاعات با عمق بیشتر را فراهم می‌کنند.

جمع‌بندی و ارائه پیشنهادات

مسئولیت اجتماعی در شرکت سهامی، یکی از موضوعاتی است که مورد توجه سرمایه‌گذاران بین‌المللی در سال‌های اخیر قرار گرفته و از جمله مباحث مربوط به حاکمیت شرکتی نیز محسوب می‌شود. همانطور که در این گزارش بدان اشاره شد، نهادهای ناظر برخی از کشورها، رویکرد مقررات‌گذاری در حوزه افشای اطلاعات مربوط به مسئولیت اجتماعی داشته‌اند در حالی که برخی دیگر، افشای اطلاعات داوطلبانه را به عنوان رویکرد خود بر گزیده‌اند. و رای آن که چه رویکردی مد نظر سازمان بورس و اوراق بهادار باشد، طیفی از اقدامات را می‌توان برای ورود به این عرصه مد نظر قرار داد:

۱- **رویکرد حد/قلمی:** افشای اقدامات ناشران در قبال مسئولیت اجتماعی شرکت در سه قالب امکانپذیر است: ۱- گزارش هیئت

مدیره به مجمع و تبیین موضوعات مربوط به پایداری یا مسئولیت اجتماعی (یعنی به صورت داوطلبانه به شرکت اجازه داده شود تا بخشی از گزارش سالانه خود به مجمع را به مسئولیت اجتماعی شرکت اختصاص دهد)؛ ۲- گزارش تفسیری مدیریت (گرچه این گزارش جایگاه خاصی در میان سایر گزارش‌های فصلی نیافت، اما این امکان وجود دارد که در گزارش تفسیری متنی، بخشی به افشای اطلاعات مربوط به مسئولیت اجتماعی شرکت اختصاص داده شود)؛ ۳- افشای اطلاعات با اهمیت نوع ب (به طوری که ناشر، هرگونه اطلاعاتی که به عنوان مسئولیت اجتماعی خود تلقی می‌کند را می‌تواند به صورت داوطلبانه، ذیل عنوان افشای اطلاعات با اهمیت ارائه دهد. در این راستا، دستورالعمل افشای اطلاعات با اهمیت باید تغییر کند و قلم اقدامات مربوط به مسئولیت اجتماعی شرکتی در میان اطلاعات با اهمیت نوع ب گنجانده شود. ناشر در هر زمان این امکان را دارد تا اقدام مربوط به مسئولیت اجتماعی خود را اعلام نموده و اثر آن بر شرکت را نیز تحلیل نماید).

۲- **رویکرد میانه:** در این رویکرد ابتدا برای گزارشگری ناشران نسبت به موضوع مسئولیت اجتماعی، راهنمای گزارشگری

تبیین می‌شود؛ به طوری که مواردی که ناشر باید در گزارش خود در اختیار عموم قرار دهد، توسط سازمان تهیه می‌شود. ناشر ملزم به ارائه اطلاعات مسئولیت اجتماعی به صورت سالانه (در گزارش هیئت مدیره به مجمع) و مبتنی بر راهنمایی که سازمان در اختیار وی قرار داده و اقلام مشخص شده‌ای دارد، خواهد بود. رویه گزارشگری، منطبق بر اصول بین‌المللی احصا خواهد شد.

۳- **رویکرد حد/کثری:** در این رویکرد، علاوه بر مواردی که در بالا ذکر شد، ناشر ملزم است اثرات اقدامات خود بر روی

محیط زیست، اجتماعی که در آن فعال است و کل جامعه و همچنین ارتباط آن با موضوع حاکمیت شرکتی را اعلام نموده و در اختیار عموم قرار دهد. شرکت‌های رتبه‌بندی می‌توانند نسبت به تخصیص رتبه ریسک مسئولیت اجتماعی یا رتبه آلاینده‌گی یا رتبه رعایت مقررات حاکمیت شرکتی به ناشر اقدام کنند و این رتبه‌ها از طریق سایت tsetmc در اختیار عموم قرار داده شود. ناشرانی که رتبه اعتباری بالایی دارند، می‌توانند به عنوان سهام سبز اعلام شوند یا می‌توانند در اوراقی که منتشر می‌کنند، نام سبز بر آنها اطلاق شود. در الزامات پذیرش نیز می‌توان افشای اقدامات مربوط به مسئولیت اجتماعی را بر شرکت‌هایی که به تازگی پذیرش می‌شوند نیز اعمال کرد.

صرفنظر از رویکرد، با توجه به اینکه این موضوع، یک موضوع جدید محسوب شده و باید ناشران را برای ارائه اطلاعات مربوط به مسئولیت‌های اجتماعی آماده نمود، به نظر شروع از رویکرد حداقلی و داوطلبانه کردن افشای اطلاعات در این خصوص مناسب است. علاوه بر این، باید از سرمایه‌گذاران نیز پرسید که تا چه اندازه در سرمایه‌گذاری‌های خود، به موضوعات مسئولیت اجتماعی شرکت اهمیت قائل می‌شوند تا برنامه‌ریزی در این موضوع نیز بهتر صورت گیرد. در انتخاب هر رویکرد، بحث ضمانت‌های اجرایی نیز دارای اهمیت است که آیا باید ناشر را به دلیل عدم رعایت مقررات مربوط به افشای اطلاعات مسئولیت اجتماعی تنبیه کرد یا خیر (که به نظر این موضوع در چارچوب دستورالعمل افشای اطلاعات ناشران قابل تدبیر است). در کنار تمام این موارد، آموزش سرمایه‌گذاران و ناشران درخصوص موضوع پایداری، مسئولیت اجتماعی و ESG از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

1. Lilach Litor, 2021, Regulating Corporate Social Responsibility Practices of Adopting Codes of Conduct through Criminal Law, Public Administration and Policy Journal.
2. The Hauser Institute for Civil Society, 2015, Corporate Social Responsibility Disclosure Efforts by National Governments and Stock Exchanges, Harvard University.
3. An-An Chiu, Ling-Na Chen, and Jiun-Chen Hu, 2020, A Study of the Relationship between Corporate Social Responsibility Report and the Stock Market, Sustainability Journal.
4. https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/pl/Documents/Prezentacje-webinary/pl_webinar_17_11_2021_ESG-ratings.pdf.
5. <https://red-advertising.com/file/3051>.
6. <https://www.msci.com/documents/1296102/21901542/MSCI+ESG+Ratings+Methodology+-+Exec+Summary+Nov+2020.pdf>.
7. <https://www.spglobal.com/esg/solutions>.
8. <https://www.enexisgroep.com/investor-relations/esg-ratings>.